

**TƏLİMİN ÜMUMİ MƏSƏLƏLƏRİ
GENERAL ISSUES OF TRAINING
ОБЩИЕ ВОПРОСЫ ОБУЧЕНИЯ**

UOT 37.01

Hümeyir Hüseyn oğlu Əhmədov

*Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun
Elmi-pedaqoji kadrların hazırlanması şöbəsinin müdiri,
pedaqogika elmləri doktoru, professor,
Rusiya Təhsil Akademiyasının xarici üzvü,
RTA-nın Əməkdar elm və təhsil xadimi
<https://orcid.org/0000-0003-0019-4266>
E-mail: humeyir@gmail.com
a.humeyir@arti.edu.az*

Fidan Bəxtiyar qızı Əbdürrəhmanova

*Bakı Qızlar Universiteti
<https://orcid.org/0009-0005-2817-105X>
E-mail: Fidan.bdrhmanova.01@gmail.com
[https://doi.org/10.69682/arti.2025.92\(5\).53-57](https://doi.org/10.69682/arti.2025.92(5).53-57)*

**ÜMUMİTƏHSİL MƏKTƏBLƏRİNDƏ DƏRSDƏ MÜASİR TƏLİM METODLARINDAN
İSTİFADƏ RƏQABƏTQABİL TƏHSİL MƏKANININ TƏMİN EDİLMƏ
VASİTƏSİ KİMİ**

Humeyir Huseyn Ahmadov

*head of the department of Scientific and pedagogical personnel training of the
Institute of Education of the Republic of Azerbaijan
doctor of pedagogical sciences, professor
Foreign Member of the Russian Academy of Education
Honored Scientist and Educator of the Russian Academy of Education*

Fidan Bakhtiyar Abdurrahmanova

University for Girls

**USING MODERN TEACHING METHODS IN LESSONS IN SECONDARY SCHOOLS AS
A MEANS OF ENSURING A COMPETITIVE EDUCATIONAL SPACE**

Гумейир Гусейн оглы Ахмедов

*заведующий отделом Подготовки научно-педагогических кадров
Института Образования Азербайджанской Республики
доктор педагогических наук, профессор,
Иностранный член Российской Академии Образования,
Заслуженный деятель науки и образования РАО*

Фидан Бахтияр гызы Абдурахманова

Университет для Девушек

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ В
ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ КАК СРЕДСТВО ОБЕСПЕЧЕНИЯ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА**

Xülasə. Müasir təlim metodlarından istifadə dərslə daha səmərəli və interaktiv olmasına kömək edir. Bu metodlar şagirdlərin bilikləri daha yaxşı qavramasını, fəal iştirak etməsini və yaradıcılığını inkişaf etdirir.

məsini təmin edir. Müasir təlim metodlarından istifadə etmək şagirdlərin fəallığını artırmağı hədəfləyir. Burada müəllim yox şagird aktiv rola malik olur. Belə yanaşma şagirdlərin tənqidi düşünmə, problem həll etmə və yaradıcı bacarıqlarını gücləndirir.

Açar sözlər: müasir təlim metodları, rəqabətqabiliyyətlilik, təhsil məkan, təlimin effektivliyi, Pedagoji yeniliklər, interaktiv dərslər, innovativ tədris yanaşmalar, şagirdyönlü təhsil, təhsildə keyfiyyət, məqsədyönlü pedagoji proses

Abstract. The use of modern teaching methods helps to make the lesson more effective and interactive. These methods ensure that students better grasp knowledge, actively participate and develop their creativity. The use of modern teaching methods aims to increase student activity. Here, the student, not the teacher, has an active role. Such an approach strengthens students' critical thinking, problem-solving and creative skills.

Keywords: Modern teaching methods, competitiveness, educational space, effectiveness of education, Pedagogical innovations, interactive lessons, innovative teaching approaches, student-centered education, quality in education, goal-oriented pedagogical process

Аннотация. Использование современных методов обучения помогает сделать урок более эффективным и интерактивным. Эти методы обеспечивают лучшее понимание учащимися знаний, активное участие и развитие творческих способностей. Использование современных методов обучения направлено на повышение активности учащихся. Здесь активная роль принадлежит не учителю, а ученику. Такой подход укрепляет критическое мышление учащихся, навыки решения проблем и творческие способности.

Ключевые слова: современные методы обучения, конкурентоспособность, образовательное пространство, эффективность образования, педагогические инновации, интерактивные уроки, инновационные подходы к обучению, личностно-ориентированное образование, качество образования, целенаправленный педагогический процесс

Giriş

Müasir dövrdə global rəqabətə davamlı və dinamik inkişaf edən bir təhsil sistemi yaratmaq cəmiyyətlərin əsas prioritetlərindən birinə çevrilmişdir. Bu məqsədlə, dərslərdə ənənəvi təlim yanaşmalarından uzaqlaşaraq müasir təlim metodlarından istifadə getdikcə daha da əhəmiyyət kəsb edir. Aktiv təlim, layihə əsaslı öyrənmə, fərdiləşdirilmiş təlim, informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadə kimi müasir yanaşmalar şagirdlərin bilik və bacarıqlarını inkişaf etdirməklə yanaşı, onların yaradıcı düşüncə və əmək bazarına uyğunlaşma qabiliyyətini də artırır. Beləliklə, müasir təlim metodları rəqabətəqabil təhsil məkanının formalaşmasında mühüm rol oynayır.

Azərbaycanda ənənəvi təhsil sistemi öz dövrünü bir neçə ildir ki, başa vurub. Qeyd etmək lazımdır ki, bu təhsil sistemində təhsilalanlara bir obyekt kimi yanaşılıb, təhsildə avtoritar idarəetmə üsullarına üstünlük verilib. Müasir təlim metodlarından istifadə edən zaman sinif mühitində son dərəcə əhəmiyyətli dəyişikliklər baş verir, öyrənmə öyrənmə arasında, şagirdlərin öz aralarında və məktəblə valideynlər arasında müasir tələblərə cavab verən qarşılıqlı əlaqələr qurulur.

Müasir təlim metodlarının əsas üstünlükləri bunlardır.

1. Şagirdyönlülük – Təhsilalanların fərdi xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq tədris prosesini təşkil edir. Bu yanaşma şagirdləri passiv dinləyici olmaqdan çıxarır və onları aktiv öyrənməyə təşviq edir, fərdi yanaşmanı təmin edərək hər bir şagirdin öyrənmə tempini və maraqlarını nəzərə alır və müstəqil düşünmə və problemləri həll etmə bacarıqlarını inkişaf etdirir.

2. İnteraktivlik – Müəllim və şagirdlər arasında aktiv qarşılıqlı əlaqəni gücləndirir. İnteraktiv lövhələr, mobil tətbiqlər və onlayn platformalar tədrisi daha cəlbedici və effektiv edir, virtual laboratoriyalar və simulyasiyalar praktik bacarıqların inkişafını gücləndirir, süni intellekt və fərdiləşdirilmiş təlim sistemləri şagirdlərə fərdi öyrənmə təcrübəsi təqdim edir.

3. Probleməsaslı öyrənmə – Real həyatda tətbiq edilə bilən bilik və bacarıqların inkişafını dəstəkləyir. Problemlərin həlli üsulu şagirdlərin real həyatda qarşılaşa biləcəkləri problemləri araşdıraraq həll yolları tapmasını təmin edir. Layihəəsaslı öyrənmə isə qrup şəklində işin təşkilinə imkan yaradaraq şagirdlərin əməkdaşlıq və liderlik bacarıqlarını artırır.

4. İKT-nin tətbiqi – Rəqəmsal alətlərdən istifadə edərək tədris prosesini daha cəlbedici və effektiv edir. STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) yanaşması fənlərarası integrasiyanı təşviq edir. Təcrübəyə əsaslanan öyrənmə biliklərin unudulmasını azaldır və uzunmüddətli yadda saxlamağa kömək edir. Rol oyunları və simulyasiyalar real həyat şəraitlərini təqlid edərək şagirdlərin qərarvermə bacarıqlarını inkişaf etdirir. [1, s. 14]

5. Əməkdaşlıq və komandada işləmə bacarıqlarının inkişafı – Şagirdləri qrup işinə və birgə fəaliyyətə sövq edir. Qrup layihələri və debatlar şagirdlər arasında ünsiyyət və fikir mübadiləsini artırır. Kooperativ öyrənmə sosial integrasiyanı gücləndirir və fərqli fikirlərə hörmətlə yanaşmağı öyrədir.

Müasir metodların tətbiqi nəticəsində şagirdlər kritik və analitik düşünmə bacarıqları qazanır, biliklərin praktik tətbiqi artır və nəzəriyyə ilə təcrübə arasında əlaqə güclənir. Təhsil rəqəmsal və global trendlərə uyğun inkişaf edir. Məzunlar əmək bazarının tələblərinə uyğun formalaşır və rəqabətqabiliyyətli olur. [3, s. 25]

Tətbiq nümunələri

1. Layihə əsaslı öyrənmə (Project-based learning): Şagirdlər real həyatda qarşılaşa biləcəkləri problemləri həll etməyə çalışaraq biliklərini tətbiq edirlər. Məsələn, biologiya dərslərində şagirdlər suyun çirklənməsi ilə bağlı layihə hazırlayaraq araşdırma aparır, məlumat toplayır və təqdimat edirlər.

2. Əməkdaşlıqla öyrənmə (Collaborative learning): Qrup işləri vasitəsilə şagirdlər birlikdə tapşırıqları yerinə yetirirlər. Məsələn, tarix dərslərində müxtəlif qruplar fərqli dövrləri araşdırıb digərlərinə təqdim edir.

3. Rəqəmsal resurslardan istifadə: İnteraktiv lövhələr, onlayn platformalar (Kahoot, Google Classroom, Quizlet və s.) ilə dərslər daha maraqlı və effektiv olur. Məsələn, riyaziyyat dərslərində şagirdlər Kahoot vasitəsilə yarışlar apararaq mövzunu təkrarlayırlar.

4. Simulyasiya və modelləşdirmə: Kimya və fizika dərslərində təcrübələrin virtual modellərlə göstərilməsi, şagirdlərin mövzunu daha dərindən anlamasına kömək edir.

5. Rollu oyunlar və debatlar: Dil və ədəbiyyat dərslərində şagirdlər müəyyən obrazlara girərək əsərləri canlandırır, ya da sosial fənlərdə

debatlar təşkil olunur. Bu, tənqidi düşüncə və ünsiyyət bacarıqlarını inkişaf etdirir.

Müasir dövrdə təhsilin keyfiyyətinə təsir edən əsas amillərdən biri təlim prosesində innovativ metodlardan istifadədir. Ənənəvi müəllim-mərkəzli yanaşmadan fərqli olaraq, şagird-mərkəzli və interaktiv təlim metodları şagirdlərin bilik və bacarıqlarının inkişafına, onların yaradıcı və tənqidi düşüncə qabiliyyətlərinin formalaşmasına şərait yaradır. Bu isə rəqabətqəbil, çevik və müasir əmək bazarına uyğun kadrların hazırlanmasında mühüm rol oynayır.

Müasir təlim metodları dedikdə kooperativ təlim, problem əsaslı öyrənmə, layihə əsaslı öyrənmə, debatlar, beyin həmləsi (brainstorming), klaster, “fikir zənciri”, SWOT analizi və s. kimi yanaşmalar nəzərdə tutulur. Bu metodlar dərslər prosesində aktivliyi artırmaqla yanaşı, şagirdlərin dərslə marağını yüksəldir, onların əməkdaşlıq bacarıqlarını gücləndirir, müstəqil qərarvermə və liderlik qabiliyyətlərini inkişaf etdirir. [2, s. 17]

Rəqabətqəbil təhsil məkanı yaradarkən müəllimin rolu dəyişir – o artıq bilik ötürən deyil, təlimi təşkil edən, yönəldən, müşahidə edən və dəstəkləyən şəxsə çevrilir. Bu, müəllimlərin peşəkar inkişafını da aktuallaşdırır. Müəllimlər daim yeni təlim strategiyalarını mənimsəməli, texnologiyalardan bacarıqla istifadə etməli və öyrənmə mühitini şagirdlər üçün cəlbedici etməlidirlər.

Əlavə olaraq, rəqəmsal texnologiyaların təhsilə integrasiyası müasir təlim metodlarının təsirini daha da artırır. İnteraktiv lövhələr, onlayn test sistemləri, e-platformalar və müxtəlif mobil tətbiqlər tədrisin səmərəliliyini yüksəldir. Belə metodlar təkcə dərslər prosesini deyil, eyni zamanda qiymətləndirmə, rəyvermə və geribildirim mexanizmlərini də çevikləşdirir.

Məqsədlərin və nəticələrin müəyyən edilməsi: Dərslər zamanı təlim metodlarından istifadə etməkdə məqsəd tənqidi və yaradıcı düşüncəni inkişaf etdirmək, fəal təlim mühitini yaratmaq, əmək bazarına hazırlamaqdır. Nəticədə isə şagirdlərin analitik və tənqidi düşünmə qabiliyyətləri artır, təhsil prosesi daha interaktiv və maraqlı olur, şagirdlərin öz biliklərini tətbiq etmə bacarıqları inkişaf edir, tədris müasir tələblərə uyğunlaşdırılır və global təhsil standartlarına yaxınlaşır və məzunların əmək bazarında rəqabətqabiliyyətliliyi yüksəlir.

Nəticə etibarilə, müasir təlim metodlarından səmərəli istifadə edən təhsil müəssisələri daha rəqabətəqabil, kreativ və bilikli şagirdlərin formalaşmasına nail olur. Bu isə cəmiyyətin ümumi intellektual potensialının artmasına və ölkənin inkişafına töhfə verir.

Müasir təlim metodları: Ənənəvi təlim metodları ilə yanaşı, interaktiv, problem həll etmə və layihə əsaslı təlim metodlarından istifadə etmək vacibdir. Bu metodlar şagirdlərin fəal iştirakını təmin edir və onların yaradıcı düşüncələrini inkişaf etdirir.

Texnologiyaların inteqrasiyası: Təhsildə texnologiyaların istifadəsi rəqabətədavamlılığını artırmaq üçün vacibdir. Elektron təhsil resursları, onlayn dərslər və rəqəmsal qiymətləndirmə alətləri təlim prosesini daha səmərəli və əlçatan edir. Dərslərin interaktiv lövhələr, planşetlər və kompüterlər vasitəsilə aparılması təlimin vizual və praktik tərəfini gücləndirir. Məsələn, şagirdlər dərsi izləməklə kifayətlənmir, eyni zamanda rəqəmsal tapşırıqları yerindəcə yerinə yetirə bilir.

Müəllimlər və şagirdlər dərslər prosesində video dərslər, virtual laboratoriyalar, interaktiv simulyasiyalar və elektron dərsliklərdən istifadə edərək məlumatı daha əhatəli və maraqlı şəkildə mənimsəyirlər. [5, s. 142]

Google Classroom, Microsoft Teams, Zoom kimi platformalar vasitəsilə müəllim və şagird arasında fasiləsiz əlaqə təmin olunur. Bu, həm də qrup şəklində layihələrin həyata keçirilməsini və qarşılıqlı rəy mübadiləsini asanlaşdırır.

Problemin elmi yeniliyi.

1. Müasir təlim metodlarının rəqabətədavamlılıqla əlaqəsinin sistemli araşdırılması – Bu mövzu ilk dəfə olaraq ümumtəhsil məktəblərində tətbiq olunan müasir təlim metodlarının təhsilin rəqabətədavamlılığına nə dərəcədə təsir etdiyini elmi əsaslarla təhlil edir.

2. Təlim metodlarının innovativ təhsil mühiti yaratmadakı rolu – Mövzuda aktiv, problemli, layihə-tədqiqat əsaslı və kooperativ təlim üsullarının şagirdlərin tənqidi düşüncə, yaradıcılıq və sosial bacarıqlarının formalaşmasına necə xidmət etdiyi araşdırılır.

3. Ənənəvi və müasir metodların müqayisəli təhlili – Mövzu çərçivəsində dərslər prosesində istifadə olunan metodların müqayisəli şəkildə qiymətləndirilməsi aparılaraq müasir yanaşmaların daha effektiv nəticələr verdiyi elmi faktlarla əsaslandırılır.

4. Rəqabətəqabil təhsil məkanının yeni modelinin təklifi – Tədqiqat nəticəsində məktəbdə

müasir təlim metodları vasitəsilə formalaşdırıla bilən rəqabətədavamlı təhsil mühitinin konseptual modeli hazırlanır.

Problemin praktik əhəmiyyəti.

- Müəllimlər üçün dərslərdə müasir təlim metodlarının məqsədyönlü tətbiqi ilə bağlı praktik tövsiyələr verilir.

- Təhsil müəssisələri rəqabətədavamlı mühitin yaradılmasında metodik baza kimi istifadə edə bilər.

- Şagirdlərin 21-ci əsr bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün müasir dərslərin təşkilinin nümunələri təqdim olunur.

Problemin aktuallığı.

1. Təhsil sistemində keyfiyyətə olan tələbatın artması

Hazırkı dövrdə cəmiyyətin və əmək bazarının dəyişən tələbləri təhsilin yalnız bilikvermə funksiyası ilə kifayətlənməməsini tələb edir. Müasir təlim metodları şagirdlərin tənqidi düşüncə, yaradıcı yanaşma və əməkdaşlıq bacarıqlarını inkişaf etdirərək rəqabətədavamlı fərdlər yetişdirməyə imkan verir.

2. Ənənəvi metodların müasir tələblərə cavab verməməsi

Ənənəvi, müəllimmərkəzli təlim üsulları şagirdin passiv iştirakını təmin edir. Bu isə müstəqil düşüncə, təşəbbüskar və çevik qərar qəbul edən şagird profilinə ziddir. Mövzu aktuallığını bu baxımdan da qoruyur: şagirdmərkəzli müasir metodların tətbiqi zərurətə çevrilib.

3. Rəqabətədavamlı təhsil məkanının formalaşdırılması dövlət prioritetidir. Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı ilə bağlı strategiya və dövlət proqramlarında rəqabətədavamlı təhsil mühitinin yaradılması əsas istiqamətlərdəndir. Bu isə təhsilin məzmununda və təlimin təşkilində innovativ dəyişiklikləri şərtləndirir.

4. Beynəlxalq qiymətləndirmə sistemləri ilə ayaqlaşma ehtiyacı. PISA, TIMSS və s. beynəlxalq təhsil göstəricilərində ölkənin yerinin yüksəldilməsi üçün dərslərdə müasir təlim yanaşmalarının tətbiqi vacibdir. Bu mövzu həmin istiqamətdə mühüm elmi-metodiki baza təqdim edir..

NƏTİCƏ:

Məqalədə müasir təlim metodlarının tətbiqi rəqabətqabiliyyətli təhsil mühitinin formalaşmasında mühüm rol oynadığı qeyd olunur. **Şagirdlərin fəallığı artaraq** dərslərdə passiv dinləyici yox, aktiv iştirakçı olurlar. Bu da dərslərdə marağı və motivasiyanı artırır. **Tənqidi və yaradıcı düşüncə inkişaf edir.**

Problemləri həll etmək, layihələr hazırlamaq və debatlarla iştirak etmək şagirdlərin müstəqil düşüncə və yaradıcı yanaşma bacarığını formalaşdırır. **Əməkdaşlıq və ünsiyyət bacarığı artır,** qrup işləri və interaktiv fəaliyyətlər vasitəsilə şagird-

lər bir-biri ilə daha səmərəli ünsiyyət qurmağı və komanda ilə işləməyi öyrənirlər. **Real həyatda tətbiq olunan biliklər formalaşaraq praktiki nümunələr və real problemlərin dərslərdə işlənməsi, şagirdlərin öyrəndiklərini gündəlik həyatda tətbiq etməsinə şərait yaranır. Texnologiyadan düzgün istifadə vərdişləri formalaşır.** İKT alətlərindən

istifadənin dərslə inteqrasiyası şagirdlərə həm texniki bacarıqlar qazandırır, həm də məsuliyyətli istifadə qaydalarını öyrədir. **Qiymətləndirmə daha obyektiv və davamlı olur,** şagirdin yalnız test nəticəsi ilə deyil, layihə işi, təqdimatı, sinif fəaliyyəti və digərləri ilə qiymətləndirilməsi daha ədalətli və dəqiq nəticələr verir.

Ədəbiyyat:

1. Abbasov, Ş. Müasir təlim texnologiyaları. / Ş. Abbasov. -Bakı: Təhsil Nəşriyyatı, -2020. – 216 s.
2. Fərruxzadə, S. İnnovativ təlim metodları və pedaqoji bacarıqlar. -Bakı: Adiloğlu, -2018. -198s.
3. Həsənov, R. Aktiv təlim metodları və onların tətbiqi. -Gəncə: Elm və Təhsili, -2021.-152s.
4. Hüseynova, L. Müasir pedaqoji texnologiyalar və onların dərslərdə tətbiqi. -Bakı: Təhsil, -2021. -103 s.
5. Quliyev, M. Müəllim peşəsinin müasir tələbləri. Bakı: Elm və Təhsil. - 2015. - 174s.
6. OECD.The Future of Education and Skills: Education 2030. OECD Publishing-2020-23 s.
7. Şahbazov, E. Müasir dərslər və onların quruluşu. Şahbazov Elçin. -Bakı: Müəllim, -2017. -160s.

Redaksiyaya daxil olub: 10.09.2025.